

Similia Similibus Curentur? De effecten van etnische en economische diversiteit op de sociale cohesie binnen buurten.

Masterscriptie sociologie grootstedelijke vraagstukken en beleid

Michiel Nieuwenhuijsen

studentnummer 321223

Abstract - Deze studie onderzoekt de buurteffecten die de etnische en economische samenstelling van de buurt hebben op de sociale cohesie. Hiervoor is een multi-level analyse uitgevoerd op data van de Sociale Index 2010 (bron O&BI, Rotterdam) samengevoegd met data op buurtniveau (bron O&BI en RIO 2010). De homogeniteitstheorie stelt dat mensen zich identificeren met mensen die op hen lijken, heterogeniteit zou daarom een negatief effect hebben op sociale cohesie. Volgens de sociale desorganisatietheorie hebben armoede, etnische diversiteit en een hoge verhuismobiliteit een negatief effect op de capaciteit van een buurt om informele sociale controle te handhaven. Zoals voorspeld door de homogeniteitstheorie blijkt dat etnische diversiteit een negatieve rol speelt voor het sociale vertrouwen en het buurtcontact. Er worden geen resultaten gevonden die de sociale desorganisatietheorie ondersteunen.

Dankwoord - Ik bedank de volgende personen voor hun bijdrage aan deze scriptie. Allereerst bedankt Justus Uitermark en Jeroen van der Waal, mijn scriptiebegeleiders. De meeste studenten krijgen slechts één scriptiebegeleider toegewezen, ik had het geluk om dubbel begeleid te worden. Daarnaast bedank ik de mensen van het O&BI voor de studielek die ik heb gekregen, alle data die ik maar nodig had en de bereidheid snel te helpen met vragen. In het speciaal bedank ik Chris de Vries, het aanspreekpunt binnen het O&BI en Grad Koster voor het helpen bij het maken van de gif kaartjes.

Inleiding

Er is de laatste decennia veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen de samenstelling van de buurt en de sociale cohesie binnen de buurt. De meeste auteurs zijn het er over eens dat verschillende buurtsamenstellingen aspecten van sociale cohesie beïnvloeden. De resultaten en uiteindelijke conclusies van de verschillende studies zijn echter (zeer) uiteenlopend

Alhoewel niet de eerste studie naar dit onderwerp, is het in 2007 gepubliceerde artikel *E Pluribus Unum* van Robert Putnam toonaangevend binnen zowel het academische als het maatschappelijke debat. Ook in Nederland heeft *E Pluribus Unum* veel aandacht gekregen in de media (oa. NRC Handelsblad 2008, De Volkskrant 2008). Volgens Putnam heeft het wonen in een etnisch diverse buurt een negatieve invloed op de sociale cohesie in de Verenigde Staten.

Even holding constant affluence and poverty, diversity *per se* has a major effect. Every one of the correlates of ethnic homogeneity listed above (...) passes this same stringent multivariate, multilevel test. (Putnam, 2007. p.153)

Eerdere studies naar de relatie tussen etnische diversiteit en sociale cohesie in de Verenigde Staten hadden soortgelijke uitkomsten (Alesina en La Ferrara, 2002; Costa en Kahn, 2003). Tevens werden er negatieve effecten gevonden van inkomensongelijkheid op het sociaal vertrouwen in de buurt en de welwillendheid tot het doen van vrijwilligerswerk. Ook in Australië kwam een vergelijkbare uitkomst naar boven: in rijkere buurten is het vertrouwen hoger en in etnisch diverse buurten is het vertrouwen lager (Leigh, 2006). Over het algemeen worden er in traditionele immigrantenlanden zoals Australië, Canada en de Verenigde Staten negatieve relaties gevonden tussen etnische diversiteit enerzijds en sociale cohesie anderzijds (Gijsberts et al., 2011).

De onderzoeken in West-Europa hebben minder eenduidige uitkomsten. In het Verenigd Koninkrijk worden negatieve effecten gevonden van etnische diversiteit en inkomensongelijkheid op slechts enkele aspecten van sociale cohesie (Fieldhouse en Cutts, 2010). De belangrijkste voorspeller van sociale cohesie blijkt echter armoede te zijn. Letki (2008) komt tot de conclusie dat de in eerste instantie gevonden negatieve effecten van diversiteit op sociale cohesie grotendeels berusten op een schijnverband.

The results show that the effects of diversity and neighborhood deprivation on social capital are modeled simultaneously, and the relationship between neighborhood status and racial diversity is accounted for, diversity has a negative effect on only one - attitudinal - dimension of social capital. At the same time, the low socio-economic status of a neighborhood is the main factor undermining all types interactions and positive attitudes among neighbors (Letki, 2008 p.101).

Het Nederlandse debat kenmerkt zich door een empirische opsplitsing van het concept sociale cohesie in: sociaal vertrouwen, buurtcontact, het verrichten van vrijwilligerswerk en het geven van informele hulp (Tolsma, van der Meer en Gestuizen, 2009). Er zijn meerdere studies uitgevoerd naar de effecten van verschillende buurtsamenstellingen op de bovenstaande concepten. De resultaten zijn echter niet eenduidig. Zo worden de resultaten van Putnam soms volledig bevestigd (Lancee en Dronkers, 2008), maar meestal meer genuanceerd (Gijsberts, van der Meer en Dagevos, 2008; Tolsma, van der Meer en Gestuizen, 2009; Lancee en Dronkers, 2011; van Oirschot, Slot en van Oirschot, 2011). Het onderstaande citaat laat deze nuancering op de resultaten duidelijk zien.

De aanwezigheid van veel allochtone groepen in een buurt heeft dus een ongunstige invloed op het buurtcontact. Voor de andere onderzochte dimensies van cohesie was er geen sprake van een diversiteitseffect. Het vertrouwen in andere mensen, het verrichten van vrijwilligerswerk en het geven van informele hulp liggen wel op een lager niveau in multi-etnische buurten, maar dit komt simpelweg doordat er nu eenmaal meer mensen wonen die lager op deze dimensies scoren. Hier is dus sprake van een samenstellingseffect en niet van een diversiteitseffect. (Gijsberts et al. 2008. p.331).

De uitkomsten van Tolsma, van der Meer en Gestuizen (2009) lijken meer op de eerder beschreven uitkomsten van Letki (2008). Vooral het gemiddelde buurtinkomen is van belang voor de sociale cohesie. In rijkere buurten hebben de bewoners meer contact met elkaar, vertrouwen ze elkaar meer en wordt er meer vrijwilligerswerk gedaan dan in armere buurten. Economische diversiteit en verhuismobiliteit hebben volgens de onderzoekers geen effect op sociale cohesie en etnische diversiteit heeft alleen een negatieve invloed op het verrichten van vrijwilligerswerk. Lancee en Dronkers (2011) vinden daarentegen wel een effect van economische diversiteit. Inkomensongelijkheid heeft, tegen de verwachtingen in, een positief effect op het sociaal vertrouwen. Daarnaast concluderen ze dat etnische diversiteit een negatief effect heeft op het contact met burens en buurtgenoten, maar dat het geen effect heeft op andere aspecten van sociale cohesie. Dat in tegenstelling tot de studie van Van Oirschot, Slot en van Oirschot (2011) naar sociaal vertrouwen in Amsterdamse buurten. Ze vinden wel een negatief effect van etnische diversiteit op het sociaal vertrouwen. Daarnaast concluderen ze dat vooral het gemiddelde opleidingsniveau van de buurt belangrijk is voor het sociaal vertrouwen.

Al met al kan gesteld worden dat het beeld dat bovenstaande onderzoeken genereert, verwarrend is. Vooral bij de Nederlandse resultaten lijkt er geen rode draad aanwezig te zijn. Want hoe kan het zijn dat de resultaten van studies die zo veel op elkaar lijken, zo uiteenlopend zijn?

Systematisch empirisch onderzoek naar buurteffecten op sociale cohesie in Nederlandse buurten is daarom gewenst.

Deze studie probeert de volgende vraag te beantwoorden "*Op welke manier zijn de etnische en economische samenstelling van een buurt van invloed op de sociale cohesie binnen deze buurt?*" Deze vraag kan in drie gedeeltes worden opgesplitst: Welke dimensies van sociale cohesie kunnen er worden onderscheiden? Op welke manier is de etnische samenstelling van een buurt van invloed op de sociale cohesie van die buurt? Op welke manier is de inkomenssamenstelling van een buurt van invloed op de sociale cohesie van die buurt? Voordat we deze vragen kunnen beantwoorden, moeten we dieper ingaan op verschillende theorieën over de effecten van verschillende buurtsamenstellingen op de sociale cohesie in de buurt. Daarna zullen de onderzoeksvragen worden beantwoord aan de hand van een multi-level analyse. Hiervoor zal data worden gebruikt van de sociale index survey Rotterdam 2010, een survey dat is uitgevoerd door de Onderzoek en Business Intelligence afdeling (O&BI) van de gemeente Rotterdam.

Effecten van buurtsamenstellingen op sociale cohesie

Allereerst is het van belang stil te staan bij het containerbegrip sociale cohesie. Hieronder wordt theoretisch geduid uit welke aspecten sociale cohesie bestaat. Daarna zullen verschillende theorieën over sociale cohesie worden behandeld. Achtereenvolgens zijn dit de homogeniteitstheorie, de conflict theorie, de constrict theorie en de sociale desorganisatietheorie. Aansluitend volgt een beschrijving over het verschil tussen het samenstellingseffect en het buurteffect.

De dimensies van sociale cohesie

Sociale cohesie is de afhankelijke variabele van dit onderzoek. Het begrip sociale cohesie is echter een containerbegrip dat uit meerdere aspecten bestaat. Eerdere studies naar effecten van (hoofdzakelijk etnische) buurtsamenstellingen op sociale cohesie hebben uitgewezen dat er verschillende effecten zijn op verschillende componenten van sociale cohesie (Gijsberts et al., 2011; van Oirschot et al., 2011; Tolsma et al., 2009). Diverse auteurs maken onderscheid tussen twee componenten van sociale cohesie: een cognitieve component en een structurele component (Coffé en Geys, 2006; Gijsberts et al., 2008; Lancee en Dronkers, 2008 en 2011; Letki, 2008). De cognitieve component kan gezien worden als de 'knopen' binnen het sociale netwerk. Hieronder vallen de percepties en ervaringen die mensen hebben over elkaar, over de buurt en over de gehele samenleving. De structurele component beslaat de 'draden' tussen de 'knopen' van het sociale netwerk. In tegenstelling tot de cognitieve component bestaat de structurele component uit het werkelijke gedrag van mensen, hierbij moet worden gedacht aan de contacten die mensen hebben

en de hulp die gegeven wordt aan elkaar. Of deze opsplitsing van sociale cohesie ook opgaat voor specifiek de Rotterdamse context is echter nog onbekend. Daarom zal dit als eerste worden getoetst.

H1 Binnen de Rotterdamse context is het begrip sociale cohesie op te splitsen in een cognitieve en een structurele component.

De homogeniteitstheorie

De homogeniteitstheorie komt kortweg neer op het spreekwoord 'soort zoekt soort' (*Similia Similibus Curentur*). Mensen gaan bij voorkeur om met personen die op hen lijken en hebben een aversie tegen heterogeniteit (Alesina en La Ferrara, 2002).

"Homophily is the principle that a contact between similar people occurs at a higher rate than among dissimilar people. The pervasive fact of homophily means that cultural, behavioral, genetic, or material information that flows through a network will tend to be localized. Homophily implies that distance in terms of social characteristics translates into network distance, the number of relationships through which a piece of information must travel to connect two individuals. (McPherson, 2001. p.416).

Een buurt waarbinnen veel mensen op elkaar lijken zou een klimaat scheppen waarbinnen mensen makkelijk relaties met elkaar aangaan (Kalmijn, 1998). Tegenovergesteld zou een buurt met veel bewoners die weinig met elkaar gemeen hebben er voor zorgen dat mensen zich niet met elkaar kunnen identificeren, waardoor ze minder geneigd zijn zich sociaal te binden aan elkaar (Lehning, 1998; Alesina en La Ferrara, 2002). Hieruit kan worden afgeleid dat er minder sociale cohesie is in heterogene buurten. Deze heterogeniteit kan zowel op etnisch als op economisch vlak zijn. Mensen met verschillende etniciteiten hebben een verschillende cultuur en levensstijl maar ook mensen van verschillende inkomensgroepen hebben een verschillende levensstijl (Lehning, 1998).

Een andere theorie die negatieve gevolgen van heterogeniteit benadrukt is de conflict theorie (Olzak, 1992). Deze theorie stelt dat grotere etnische diversiteit leidt tot gevoelens van etnische bedreiging. Dit kunnen gevoelens van economische of culturele bedreiging zijn (Tolsma et al., 2009). Hoe dichter mensen in de fysieke nabijheid van andere etnische groepen wonen en hoe groter deze groepen zijn, hoe meer de groepen elkaar zullen wantrouwen en hoe meer men naar de eigen groep toe trekt (Gijsberts et al., 2008; Lancee en Dronkers, 2008; Tolsma et al., 2009). De constrict theorie bouwt hierop voort en geeft een nog negatievere uitwerking van etnische diversiteit op sociale cohesie (Putnam, 2007). Volgens deze theorie zou etnische diversiteit een negatief effect hebben op zowel het vertrouwen jegens de andere groep als het vertrouwen jegens de eigen groep.

Al met al zijn er verschillende theorieën die voorspellen dat heterogeniteit de sociale cohesie negatief beïnvloed (McPherson, 2001; Olzak, 1992; Putnam, 2007). Uit bovenstaande theorieën kunnen de volgende hypothesen worden afgeleid.

H2 Hoe etnisch diverser een buurt is hoe lager de sociale cohesie in deze buurt is.

H3 Hoe economisch diverser een buurt is hoe lager de sociale cohesie in deze buurt is.

De sociale desorganisatietheorie

De sociale desorganisatietheorie is een bekende theorie binnen het veld van de criminologie. Bepaalde buurtkenmerken zorgen voor een ontwrichte gemeenschap (sociale desorganisatie), waardoor criminaliteit in de buurt kan opbloeien (Shaw en McKay, 1942; Kornhauser, 1978; Sampson en Groves, 1989; Sampson en Wilson, 1995; Sampson et al., 2002; Small en Newman, 2001). Voor deze studie naar sociale cohesie zijn echter alleen de buurtkenmerken van belang die zorgen voor de ontwrichte gemeenschap. Allereerst is het van belang stil te staan bij de betekenis van het concept sociale desorganisatie.

The concept of social disorganization may be seen as the inability of a community structure to realize the common values of its residents and maintain effective social controls. The *structural* dimensions of community social disorganization refer to the prevalence and interdependence of social networks in a community – both informal (e.g., the density of acquaintanceship; intergenerational kinship ties; level of anonymity) and formal (e.g., organizational participation; institutional stability) – and in the span of collective supervision that the community directs towards local problems. (Sampson en Wilson, 1995. p.45).

Een buurt waar sprake is van sociale desorganisatie, is een buurt met een (zeer) lage sociale cohesie. Sociale desorganisatie staat lijnrecht tegenover sociale organisatie. Een buurt waar sprake is van sociale organisatie, is een buurt met, onder andere, een (zeer) hoge sociale cohesie (Sampson en Wilson, 1995).

In the middle-class areas and the areas of high economic status, moreover, the similarity of attitudes and values as to social control is expected in institutions and voluntary associations designed to perpetuate and protect these values. (...) In contrast, the areas of low economic status, where the rates of delinquents are high, are characterized by wide diversity in norms and standards of behavior. The moral values range from those that are strictly confidential to those in direct opposition to confidentiality (Shaw en McKay, 1942. p.165).

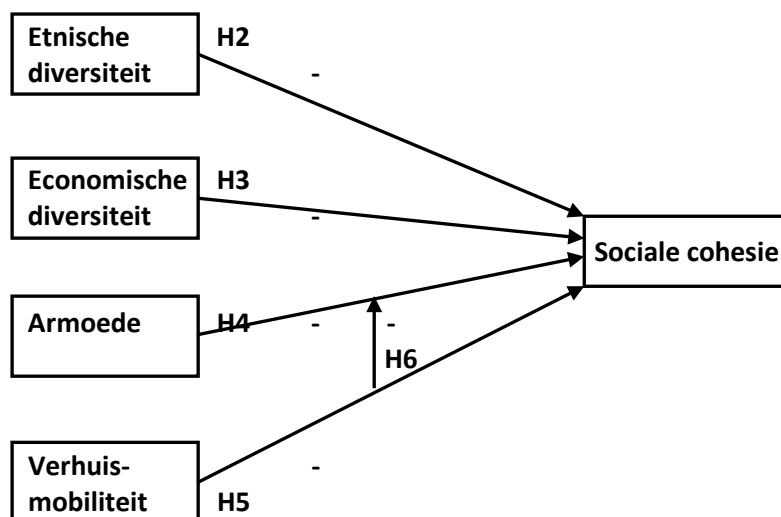
Naast de sociaal economische status van de buurt zijn ook de etnische samenstelling en verhuismobiliteit van invloed op sociale desorganisatie. Armoede, etnische diversiteit en een hoge verhuismobiliteit hebben allemaal een negatief effect op de capaciteit van een buurt om informele sociale controle te handhaven (Shaw en McKay, 1942; Kornhauser, 1978; Sampson en Groves, 1989; Sampson en Wilson, 1995; Sampson et al., 2002; Small en Newman, 2001). In arme buurten waar tevens een hoge verhuismobiliteit is, wordt dit negatieve effect op het handhaven van de informele sociale controle extra vergroot (Sampson en Wilson, 1995). Uit deze theorie zijn de laatste drie hypothesen afgeleid.

H4 Hoe groter de armoede in een buurt, hoe lager de sociale cohesie in deze buurt is.

H5 Hoe hoger de verhuismobiliteit in een buurt, hoe lager de sociale cohesie in deze buurt is.

H6 Een hogere verhuismobiliteit versterkt het effect van armoede op de sociale cohesie van deze buurt (interactie effect).

Figuur 1: Conceptueel model van de homogeniteitstheorie en sociale desorganisatietheorie. Alle concepten zijn op buurtniveau.

Samenstellingseffect, buurteffect en buurtsamenstelling

Over het algemeen scoren etnische minderheden en mensen met een lagere sociaal economische status lager op sociale cohesie dan autochtonen en mensen met een hogere sociaal economische status (Gijsberts et al., 2008; Tolsma et al., 2009). Dit betekent, dat buurten waarin veel etnische minderheden of mensen met een lage sociaal economische status wonen automatisch lager scoren op sociale cohesie dan buurten met veel autochtonen en mensen met een hogere sociaal

economische status. Dit onderzoek richt zich niet op dit zogenaamde samenstellingseffect maar op (mogelijke) buurteffecten veroorzaakt door de buurtsamenstelling. Buurteffecten zijn effecten die spelen door een bepaalde buurtsamenstelling, deze komen dan 'bovenop' het samenstellingseffect. Waar het samenstellingseffect uitgaat van 'het geheel is de som der delen' zou er bij een buurteffect sprake moeten zijn van 'het geheel is meer dan de som der delen'.

Voor dit onderzoek zal gekeken worden naar de buurteffecten die gegenereerd worden door de verschillende etnische- en economische buurtsamenstellingen. Hoogstwaarschijnlijk zullen de etnische- en economische buurtsamenstelling onderling sterk samenhangen, toch is het van belang deze twee los van elkaar te onderzoeken. De effecten die de economische- en etnische samenstelling van een buurt los van elkaar genereren zijn namelijk niet precies hetzelfde (Tolsma, et al., 2009; Lancee en Dronkers, 2011).

Data, operationalisatie en resultaten

Hypothese 1 zal worden getest aan de hand van een factoranalyse, hypotheses 2 tot en met 6 zullen worden getoetst door middel van een multi-level analyse. De dataset voor deze analyses bestaat uit data op individueel niveau en data op buurtniveau. Zoals reeds in de inleiding beschreven, is de data op individueel niveau afkomstig van de Sociale Index enquête 2010, afgenomen door het O&BI van de gemeente Rotterdam. De data op buurtniveau is samengesteld uit gegevens van het Regionaal Inkomens Onderzoek 2010 (RIO) van het CBS en uit gegevens van de stad Rotterdam van 2010 van het O&BI. Dit betekent dat alle gegevens, zowel op individueel niveau als op buurtniveau, afkomstig zijn uit 2010. De Sociale Index 2010 is een grote dataset bestaande uit 11830 respondenten en is representatief voor de stad Rotterdam. De datasets op buurtniveau bestaan uit gegevens over alle inwoners van de gemeente Rotterdam (afgezien van Rozenburg dat in 2010 nog niet bij de gemeente Rotterdam hoorde).

De schaalgrootte van de buurt is van wezenlijk belang voor het onderzoek. Verschillende eerdere studies omtrent sociale cohesie in Nederlandse buurten gebruikte het viercijferige postcodegebied als buurtindeling (Lancee en Dronkers, 2008; 2011; Tolsma et al., 2009). Andere studies maakten gebruik van de CBS buurtindeling (Gijsberts et al., 2008; van Oirschot et al., 2011). Deze studie sluit zich aan bij laatstgenoemde buurtindeling. De CBS indeling is van een kleiner schaalniveau dan het postcodegebied en meer betekenisvol voor bewoners (Gijsberts et al., 2008).

Variabelen op buurtniveau

De concepten die op buurtniveau moeten worden geoperationaliseerd zijn: etnische diversiteit, economische diversiteit, armoede en verhuismobiliteit. Voor al deze concepten geldt, dat er gebruik

is gemaakt van data die de gehele gemeente Rotterdam beslaan. Deze data zijn steeds uitgesplitst per buurt, deze buurtsplitsing is gedaan aan de hand van de buurtindeling van het CBS. Hier zijn de havengebieden, industriegebieden en zeer dun bevolkte buurten (zoals onder andere het Kralingse Bos) uitgefilterd. Er bleven in totaal 72 buurten over.

De *etnische diversiteit* van een buurt is bepaald door een Herfindahl-index¹ uit te rekenen. In tegenstelling tot veel voortgaand onderzoek (oa: Putnam, 2007; Letki, 2008; Lancee en Dronkers, 2008; 2011; Gijsberts et al., 2008; Tolsma et al., 2009 van Oirschot et al., 2011) is er gekozen voor een zo breed mogelijke benadering van het concept etniciteit. Zo beperkt bijvoorbeeld Putnam (2007) zich door vier verschillende etnische groepen te onderscheiden: *Hispanic*, *non-Hispanic white*, *non-Hispanic black* en *Asian*. De hierboven genoemde Nederlandse studies operationaliseren het concept etniciteit door maximaal zeven verschillende etnische groepen te onderscheiden: Surinamer, Antilliaan, Turk, Marokkaan, overige niet-westerse allochtoon, westerse allochtoon en autochtoon. Zoals reeds genoemd zal deze studie proberen het concept etniciteit zo nauwkeurig mogelijk te meten. Hiervoor is er gekeken naar, de door het CBS bepaalde, etniciteit van elke inwoner van Rotterdam. In totaal kunnen er zo 289 verschillende etniciteiten worden onderscheiden in Rotterdam. Sommige van deze 289 etniciteiten worden vertegenwoordigd door slechts een aantal mensen, anderen door een grote groep. Net iets meer dan de helft van de Rotterdammers heeft de Nederlandse etniciteit. De Herfindahl-index loopt van -1 tot 0, een score van -1 betekent dat de buurt geheel etnisch homogeen is, er is geen diversiteit. Hoe dichter de score bij de 0 komt hoe etnisch diverser de buurt is. (zie kaart 1 voor een overzicht van de spreiding van de etnische diversiteit over de buurten in Rotterdam).

Economische diversiteit is gemeten door gebruik te maken van een polarisatiemaat. Deze polarisatiemaat meet diversiteit door de verhouding tussen drie inkomensgroepen, en weegt de verhouding tussen de laagste en hoogste inkomensgroep zwaarder.² Er is gekozen voor een zwaardere weging voor de verhouding tussen de laagste en hoogste inkomensgroep, omdat er wordt verwacht dat juist de mensen die het verst van elkaar afstaan qua inkomen, het meest van elkaar verschillen in levensstijl. De beschikbare data van het RIO 2010 was echter verdeeld in vijf inkomensgroepen. Deze groepen zijn gemaakt aan de hand van vijf percentiel groepen van het nationaal gestandaardiseerd³ particulier⁴ huishoudinkomen. De tweede inkomensgroep is door midden gesplitst en verdeeld over de eerste en derde groep. De vierde inkomensgroep is ook door midden gesplitst en verdeeld over de derde en vijfde groep. De polarisatiemaat meet de verhoudingen tussen het aantal huishoudens in de verschillende inkomensgroepen en loopt van 0 tot 1. Hierbij betekent een score van 0 dat iedereen in dezelfde inkomensgroep zit, hoe hoger de score wordt, hoe meer de buurt gepolariseerd is. Er is speciaal gekozen voor een maat die extra gewicht legt op polarisatie omdat er, vanuit de homogeniteittheorie geredeneerd, vanuit kan worden gegaan

dat hoe verder mensen van elkaar afstaan, hoe minder ze zich met elkaar kunnen identificeren (McPherson, 2001). (zie kaart 2 voor een overzicht van de spreiding van de economische polarisatie over de buurten in Rotterdam).

Het concept *armoede* is gemeten door te kijken naar het aantal particuliere huishoudens per buurt dat moet rondkomen van een inkomen onder 105% van het sociaal minimum.⁵ Hiervan is een percentage gemaakt ten opzichte van het aantal huishoudens per buurt. Hoe hoger deze score, hoe meer armoede er in de buurt voorkomt. (zie kaart 3 voor een overzicht van de spreiding van armoede over de buurten in Rotterdam).

Het laatste concept op buurtniveau *verhuismobiliteit* is bepaald door het aantal mensen dat verhuisd is per buurt te delen op het totaal aantal inwoners per buurt. Hier komt een score uit die loopt van 0 tot 1, waarbij een hogere score staat voor een hogere verhuismobiliteit. In de beschikbare data werd geen onderscheid gemaakt tussen een verhuizing binnen de buurt en een verhuizing buiten de buurt. (zie kaart 4 voor een overzicht van de spreiding van de verhuismobiliteit over de buurten in Rotterdam). Om hypothese 6 te toetsen is echter alleen het concept verhuismobiliteit niet genoeg, hypothese 6 gaat immers uit van een interactie effect van verhuismobiliteit op armoede. Om dit interactie effect te meten is de variabele *Armoede*Verhuismobiliteit* aangemaakt door beide variabelen te vermenigvuldigen.

Variabelen op individueel niveau

Op individueel niveau moet het concept sociale cohesie worden geoperationaliseerd, de afhankelijke variabele. Uit welke componenten dit concept bestaat is op dit moment echter nog niet duidelijk. Dit kan pas worden vastgesteld na het beantwoorden van de eerste hypothese.

In de Sociale Index enquête 2010 staan elf items die over de sociale cohesie in de buurt gaan, de losse items zijn terug te vinden in Tabel 1. De antwoordcategorieën van de eerste zeven items zijn (1) helemaal mee eens, (2) mee eens, (3) eens nog oneens, (4) mee oneens, (5) helemaal mee oneens, (6) weet niet/geen mening. Om zo min mogelijk data te verliezen is antwoordcategorie 6 samengevoegd bij categorie 3.⁶ Daarnaast zijn de items zijn zo omgepoold dat een hogere score staat voor een positievere kijk op de buurt. De antwoordcategorieën van de items acht en negen zijn (1) minstens een keer er week, (2) twee of drie keer per maand, (3) een keer per maand, (4) minder dan een keer per maand, (5) nooit. Deze items zijn beide omgepoold zodat een hogere score staat voor meer contact in de buurt. Het tiende item heeft de antwoordcategorieën (1) ja vrijwilligerswerk, (2) ja het leven van een actieve bijdrage aan de leefbaarheid van de buurt, (3) ja een actieve bijdrage aan de politiek, (4) ja anders, (5) nee. De scores 1 tot en met 4 hebben een nieuwe score van 2 gekregen en de score 5 heeft een nieuwe score van 1 gekregen. Op deze manier staat een hogere

score voor het actief inzetten in de buurt. Het elfde en laatste item heeft de categorieën (1) ja, (2) misschien, (3) als dat nodig is, (4) nee, (5) weet niet. Ook dit item is hercodeerd: score 1 wordt 3 en score 4 wordt 1, de andere scores worden 2 (ook hier is er voor gekozen de categorie 'weet niet' mee te nemen in de analyse om zo min mogelijk data te verliezen⁷). Op deze manier staat een hogere score voor meer welwillendheid tot actieve inzet in de buurt. Omdat items die niet dezelfde antwoordcategorieën hebben niet kunnen worden vergeleken met elkaar, zijn alle bovenstaande items gestandaardiseerd.

Met de elf bovenstaande gestandaardiseerde items is een factoranalyse uitgevoerd, de uitkomsten hiervan zijn in tabel 1 te lezen. In de tabel zijn alle factorladingen boven de 0,40 dikgedrukt, er is dan duidelijk te zien dat de elf items voor drie verschillende componenten staan. Deze componenten kunnen als volgt worden geduid: 'sociaal vertrouwen', 'contact in de buurt' en 'inzet in de buurt'. We zien hier een empirische opsplitsing van het concept sociale cohesie in drie componenten. Deze opsplitsing lijkt erg op de, in de inleiding genoemde, vierdeling die in het Nederlandse wetenschappelijke debat gebruikelijk is, namelijk: sociaal vertrouwen, buurtcontact, het doen van vrijwilligerswerk en het geven van informele hulp (Tolsma, van der Meer en Gestuizen, 2009). De componenten 'sociaal vertrouwen' en 'contacten in de buurt' komen zowel terug bij de bovenstaande opsplitsing van sociale cohesie als bij de door deze studie gebruikte opsplitsing. Een derde component dat aan het licht is gekomen bij deze studie is 'inzet in de buurt', in de meest gangbare opsplitsing van sociale cohesie bestaat deze uit 'het doen van vrijwilligerswerk' en 'het geven van informele hulp' (Gijsberts, van der Meer en Dagevos, 2008; Tolsma, van der Meer en Gestuizen, 2009; Lancee en Dronkers, 2011).

Dat er drie verschillende componenten zijn gevonden, betekent niet dat de eerste hypothese, "*Binnen de Rotterdamse context is het begrip sociale cohesie op te splitsen in een cognitieve en een structurele component*" moet worden verworpen. De gevonden componenten zijn namelijk gevonden op het empirisch niveau. Het concept 'sociaal vertrouwen' valt onder de cognitieve component van sociale cohesie en de concepten 'contact in de buurt' en 'inzet in de buurt' vallen onder de structurele component van sociale cohesie. De eerste hypothese wordt hiermee bevestigd. Sociale cohesie in Rotterdamse buurten is inderdaad op te splitsen in een cognitieve en een structurele component. De structurele component is echter ook een verzameling van verschillende concepten. Op dit moment is het echter niet van belang hier dieper op in te gaan. Belangrijk is het om vast te stellen dat, binnen dit onderzoek, het concept sociale cohesie vanaf nu zal worden opgesplitst in de drie hierboven genoemde component. Dit is gedaan door alle items met een factorlading die hoger is dan 0,40, bij elkaar te voegen. Zo zijn er drie nieuwe variabelen ontstaan die de drie gevonden concepten van sociale cohesie vertegenwoordigen. (Zie de kaarten 5,

6 en 7 voor een overzicht van de spreiding van sociaal vertrouwen, contacten in de buurt en inzet in de buurt over de buurten in Rotterdam).

Tabel 1: Uitkomsten van de factoranalyse naar verschillende dimensies van sociale cohesie (N=11575, rotatiemethode is Varimax. Alle items zijn gestandaardiseerd)

Item:	Geroteerde factor ladingen		
	Sociaal vertrouwen	Contact in de buurt	Inzet in de buurt
1 De mensen in deze buurt gaan op een prettige manier met elkaar om	0,75	0,16	0,05
2 Ik voel me thuis bij de mensen die in deze buurt wonen	0,72	0,25	0,04
3 Jongeren en volwassenen kunnen goed met elkaar omgaan in deze buurt	0,71	-0,00	0,00
4 Ik woon in een gezellige buurt waar de mensen veel met elkaar omgaan	0,68	0,37	0,02
5 De bewoners in deze buurt hebben dezelfde opvattingen over wat wel en niet kan in de buurt	0,61	0,06	-0,10
6 De mensen in deze buurt kennen elkaar nauwelijks	0,44	0,36	0,16
7 In de buurt kunnen Nederlanders en allochtonen niet goed met elkaar omgaan	0,41	-0,20	0,24
8 Hoe vaak heeft u contact met uw directe buren?	0,12	0,82	0,06
9 Hoe vaak heeft u contact met overige buurtbewoners?	0,14	0,83	0,10
10 Heeft u zich de afgelopen 12 maanden actief ingezet voor uw eigen buurt?	-0,02	0,16	0,84
11 Wilt u zich actief blijven inzetten voor uw eigen buurt?	0,05	0,05	0,86
Eigenwaardes	3,38	1,58	1,19
Verklaarde variantie	30,73 %	14,36 %	10,82 %

Alle factorladingen boven 0,40 zijn dikgedrukt

Controle variabelen

Om de overige hypotheses goed te kunnen beantwoorden moet er worden gecontroleerd voor samenstellingseffecten. Daarom is er bij de analyses een aantal variabelen opgenomen op individueel niveau. Deze controle variabelen zijn achtereenvolgens: *leeftijd* (in jaren), *geslacht* (man=0 vrouw=1), *huur of koop woning* (0=huurhuis 1=koophuis), *woonduur in de buurt* (in jaren), *opleidingsniveau* (naar hoogst behaalde diploma), *huishoudinkomen* (in 5 opeenvolgende categorieën tussen minder dan €1000,- p/m en meer dan €3100,- p/m), *etniciteit* (0=autochtoon 1=allochtoon) en

gezinsamenstelling (vier dummy variabelen: alleenstaand zonder kinderen, alleenstaand met kinderen, samenwonend zonder kinderen en samenwonend met kinderen). Uit eerdere studies blijkt dat deze individuele kenmerken van invloed zijn op de sociale cohesie in de buurt (Gijsberts et al., 2011; Lancee en Dronkers, 2008; Leigh, 2006; Putnam, 2007; Tolsma et al., 2009).

Buurteffecten op verschillende vormen van sociale cohesie in Rotterdam

De kaarten 1 tot en met 7 geven een eerste indruk van de spreiding van de belangrijkste afhankelijke en onafhankelijke variabelen van dit onderzoek. De kaarten laten zien dat alle variabelen ongelijk zijn verdeeld over de buurten. Hierbij valt vooral op dat etnische diversiteit, armoede, sociaal vertrouwen en contact in de buurt een overeenkomstig spreidingspatroon hebben. Het spreidingspatroon van etnische diversiteit en armoede is echter, zoals voorspeld door de verschillende theorieën, tegengesteld aan dat van sociaal vertrouwen en contact in de buurt. Er kunnen nog geen conclusies worden getrokken uit deze constatering, daarvoor moeten eerst de overige hypothesen worden getest.

De hypothesen 2 tot en met 6 moeten worden getest op data met een multi-level structuur. De boven beschreven variabelen op buurtniveau en individueel niveau zijn bij elkaar gevoegd in een grote dataset. Er zijn drie afzonderlijke multi-level analyses uitgevoerd met verschillende afhankelijke variabelen, dit zijn achtereenvolgens: sociaal vertrouwen, contact in de buurt en inzet in de buurt. De hypothesen zullen afzonderlijk worden getoetst voor deze drie afhankelijke variabelen.

De analyses zijn op dezelfde manier opgebouwd. Eerst is er een nul model berekend, dit model berekent hoeveel procent van de variantie in de afhankelijke variabele bestaat op individueel niveau en hoeveel procent op buurtniveau. In model 1 worden alle controlevariabelen op individueel niveau toegevoegd aan de analyse. Bij de volgende vijf modellen worden achtereenvolgens hypothese twee tot en met zes getoetst. Dit wordt gedaan door achtereenvolgens de variabelen etnische diversiteit, economische diversiteit, armoede, verhuismobiliteit en de interactievariabele van verhuismobiliteit op armoede toe te voegen aan de analyse.

De effecten die de verschillende variabelen genereren op het sociaal vertrouwen zijn terug te vinden in tabel 2. Het nul model laat zien dat het grootste gedeelte van de variantie bestaat op het individueel niveau (91,9%) en een veel kleiner gedeelte op het buurtniveau (8,1%). In model 1 zijn leeftijd en huishoudinkomen positief gerelateerd en is het opleidingsniveau negatief gerelateerd aan sociaal vertrouwen. Daarnaast hebben vrouwen, mensen met een koophuis, allochtonen en samenwonenden met kinderen meer sociaal vertrouwen. Van alle individuele kenmerken zijn vooral

Tabel 2: Sociaal vertrouwen verklaard door variabelen op individueel niveau en buurniveau. (N individueel = 8863, N buurt = 72, multi-level regressie analyse; regressiecoëfficiënten zijn ongestandaardiseerd; schatting: maximum likelihood).

	<i>Model 0</i>	<i>Model 1</i>	<i>Model 2</i>	<i>Model 3</i>	<i>Model 4</i>	<i>Model 5</i>	<i>Model 6</i>
<i>Variabelen individueel niveau:</i>	B	B	B	B	B	B	B
Constante	3,34***	3,15***	2,93***	2,67***	2,35***	2,35***	2,35***
Leeftijd		0,00***	0,00***	0,00***	0,00***	0,00***	0,00***
Vrouw		0,03*	0,03*	0,03*	0,03*	0,03*	0,03*
Koophuis		0,11***	0,11***	0,11***	0,11***	0,11***	0,11***
Woonduur in de buurt		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Opleidingsniveau		-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***
Huishoudinkomen		0,02**	0,02**	0,02**	0,02**	0,02**	0,02**
Allochtoon		0,03	0,03*	0,03*	0,03*	0,03*	0,03*
Alleenstaand zonder kinderen (Ref.)		0	0	0	0	0	0
Alleenstaand met kinderen		0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Samenwonend zonder kinderen		0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Samenwonend met kinderen		0,15***	0,14***	0,15***	0,15***	0,15***	0,15***
<i>Variabelen buurniveau:</i>							
Etnische diversiteit			-0,65***	-0,62***	-0,78***	-0,78***	-0,78***
Economische diversiteit				0,35*	0,55**	0,55**	0,55**
Armoede					0,60*	0,60*	0,67
Verhuismobiliteit						-0,03	0,04
Armoede*verhuismobiliteit							-0,77
Variantie buurniveau	8,1 %	6,3 %	2,2 %	2,0 %	1,8 %	1,8 %	1,8 %
Variantie individueel niveau	91,9 %	93,7 %	97,8 %	98,0 %	98,2 %	98,2 %	98,2 %
-2 Log likelihood	14614	14382	14320	14316	14310	14310	14310

*** = p<0,001, ** = p<0,01, * = p<0,05

Tabel 3: Contact in de buurt verklaard door variabelen op individueel niveau en buurniveau. (N individueel = 8958, N buurt = 72, multi-level regressie analyse; regressiecoëfficiënten zijn ongestandaardiseerd; schatting: maximum likelihood).

	<i>Model 0</i>	<i>Model 1</i>	<i>Model 2</i>	<i>Model 3</i>	<i>Model 4</i>	<i>Model 5</i>	<i>Model 6</i>
<i>Variabelen individueel niveau:</i>	B	B	B	B	B	B	B
Constante	3,81***	3,01***	2,90***	2,94***	2,16***	2,26***	2,31***
Leeftijd		0,01***	0,01***	0,01***	0,01***	0,01***	0,01***
Vrouw		0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Koophuis		0,05	0,04	0,04	0,05	0,05	0,05
Wonduur in de buurt		0,01***	0,01***	0,01***	0,01***	0,01***	0,01***
Opleidingsniveau		-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
Huishoudinkomen		0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Allochtoon		-0,22***	-0,21***	-0,20***	-0,20***	-0,20***	-0,20***
Alleenstaand zonder kinderen (Ref.)		0	0	0	0	0	0
Alleenstaand met kinderen		0,40***	0,40***	0,40***	0,40***	0,40***	0,40***
Samenwonend zonder kinderen		0,21***	0,20***	0,20***	0,20***	0,20***	0,20***
Samenwonend met kinderen		0,67***	0,66***	0,66***	0,66***	0,66***	0,66***
<i>Variabelen buurniveau:</i>							
Etnische diversiteit			-0,41***	-0,42***	-0,83***	-0,75***	-0,74***
Economische diversiteit				-0,05	0,43	0,42	0,45
Armoede					1,47***	1,35**	0,60
Verhuismobiliteit						-0,51	-1,19
Armoede*verhuismobiliteit							7,76
Variantie buurniveau	3,18 %	0,85 %	0,57 %	0,57 %	0,35 %	0,33 %	0,30 %
Variantie individueel niveau	96,82 %	99,15 %	99,43 %	99,43 %	99,65 %	99,67 %	99,70 %
-2 Log likelihood	29166	28557	28542	28542	28528	28527	28525

*** = p<0,001, ** = p<0,01, * = p<0,05

Tabel 4: Inzet in de buurt verklaard door variabelen op individueel niveau en buurniveau. (N individueel = 8950, N buurt = 72, multi-level regressie analyse; regressiecoëfficiënten zijn ongestandaardiseerd; schatting: maximum likelihood).

	<i>Model 0</i>	<i>Model 1</i>	<i>Model 2</i>	<i>Model 3</i>	<i>Model 4</i>	<i>Model 5</i>	<i>Model 6</i>
<i>Variabelen individueel niveau:</i>	B	B	B	B	B	B	B
Constante	0,05	-0,99***	-1,01***	-1,11***	-1,86***	-1,70***	-1,67***
Leeftijd		0,00**	0,00**	0,00**	0,00**	0,00**	0,00**
Vrouw		-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04
Koophuis		0,24***	0,24***	0,24***	0,25***	0,25***	0,25***
Woonduur in de buurt		-0,00	-0,00	-0,00	-0,00	-0,00	-0,00
Opleidingsniveau		0,17***	0,17***	0,17***	0,17***	0,17***	0,17***
Huishoudinkomen		-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
Allochtoon		-0,27***	-0,26***	-0,26***	-0,26***	-0,26***	-0,26***
Alleenstaand zonder kinderen (Ref.)		0	0	0	0	0	0
Alleenstaand met kinderen		0,23**	0,23**	0,23**	0,23**	0,22**	0,22**
Samenwonend zonder kinderen		0,17**	0,16**	0,17**	0,16**	0,16**	0,16**
Samenwonend met kinderen		0,51***	0,51***	0,51***	0,51***	0,51***	0,51***
<i>Variabelen buurniveau:</i>							
Etnische diversiteit			-0,07	-0,07	-0,46	-0,34	-0,33
Economische diversiteit				0,14	0,59	0,58	0,59
Armoede					1,39*	1,22*	0,77
Verhuismobiliteit						-0,78	-1,19
Armoede*verhuismobiliteit							4,62
Variantie buurniveau	1,90%	0,58%	0,58%	0,58%	0,46%	0,43%	0,42%
Variantie individueel niveau	98,10%	99,42%	99,42%	99,42%	99,54%	99,57%	99,58%
-2 Log likelihood	35467	35020	35020	35020	35014	35012	35012

*** = p<0,001, ** = p<0,01, * = p<0,05

leeftijd, het wel of niet bezitten van een koophuis, opleidingsniveau en de gezinssamenstelling samenwonend met kinderen van belang op het sociaal vertrouwen.

Model 2 laat zien dat de etnische diversiteit in de buurt een sterk significant effect heeft op het sociaal vertrouwen. Etnische diversiteit is negatief gerelateerd aan sociaal vertrouwen, dit betekent dat het sociaal vertrouwen in etnisch diverse buurten lager is dan in etnisch homogene buurten. Voor sociaal vertrouwen in de buurt wordt hypothese 2 aangenomen.

Model 3 laat een positief verband tussen economische diversiteit en sociaal vertrouwen zien. In economisch diverse buurten is meer sociaal vertrouwen dan in economisch gelijke buurten. Deze uitkomst was, op grond van de homogeniteitstheorie, niet verwacht. Volgens deze theorie zou er een negatief verband gevonden moeten worden tussen economische diversiteit en sociaal vertrouwen. Hypothese 3 wordt dan ook verworpen voor sociaal vertrouwen.

Model 4 laat ook een positief verband zien tussen armoede in de buurt en sociaal vertrouwen. Hoe meer armoede er in de buurt is, hoe hoger het sociaal vertrouwen in de buurt is. Net als voor economische diversiteit geldt hier dat er een negatief verband werd verwacht, deze keer op basis van de sociale desorganisatietheorie. Ook hypothese 4 wordt verworpen voor sociaal vertrouwen.

De modellen 5 en 6 laten geen significante verbanden zien voor respectievelijk verhuismobiliteit en de interactievariabele van verhuismobiliteit op armoede. Dit betekent dat voor sociaal vertrouwen ook de hypothesen 5 en 6 worden verworpen. Het verwerpen van hypothese 5 en 6 is echter op andere gronden dan het verwerpen van hypothesen 2 en 3. Laatstgenoemde hypothesen zijn verworpen omdat het gevonden verband niet dezelfde richting had als volgens de theorie aannemelijk was, terwijl de hypothesen 5 en 6 zijn verworpen omdat de resultaten niet significant bleken.

Tabel 3 geeft de resultaten van de analyse met als afhankelijke variabele contact in de buurt weer. Ook hier is eerst een nu model berekend, deze laat zien dat het overgrote aandeel van de variantie bestaat op individueel niveau (96,82%), de overige 3,18% bestaat op buurtniveau. Wanneer, bij model 1, de variabelen op individueel niveau aan de analyse worden toegevoegd zien we dat leeftijd en woonduur in de buurt een significant effect genereren op de contacten in de buurt. Ook zien we dat autochtonen, mensen met kinderen en mensen die samenwonen meer contact hebben in de buurt.

Model 2 laat zien dat etnische diversiteit, net als bij sociaal vertrouwen, een belangrijke rol speelt op de contacten in de buurt. Etnische diversiteit is negatief gerelateerd aan het contact in de buurt. Dit betekent dat in etnisch diverse buurten het buurtcontact minder is dan in etnisch homogene buurten, dit is in lijn met de homogeniteitstheorie. Hypothese 2 wordt aangenomen voor contact in de buurt.

Model 3 laat zien dat de economische diversiteit geen significant effect heeft op de contacten in de buurt. Economische diversiteit speelt geen rol voor de contacten in de buurt. Dit betekent dat hypothese 3 kan worden verworpen voor buurtcontact. Model 4 laat wel een significant effect zien: armoede heeft een sterk significant effect op het contact in de buurt. De verwachting was echter, volgens de sociale desorganisatietheorie, dat dit effect negatief zou zijn. Hierdoor moet ook hypothese 4 worden verworpen, echter op andere gronden dan het verwerpen van hypothese 3.

De modellen 5 en 6 laten, net zoals bij de analyse op sociaal vertrouwen, geen significante effecten zien. Dit betekent dat verhuismobiliteit en de interactie van verhuismobiliteit op armoede geen rol spelen voor het buurtcontact. Hypothesen 5 en 6 worden daarom verworpen.

De resultaten van de derde en laatste analyse, met als afhankelijke variabele inzet in de buurt, zijn terug te vinden in tabel 4. Het nul model laat zien dat zo goed als alle variantie bestaat op het individueel niveau (98,10%), op het buurniveau blijft er maar 1,90% van de variantie over. Model 1 laat zien dat leeftijd en opleidingsniveau een positief effect genereren voor inzet in de buurt. Daarnaast zetten mensen met een koophuis, autochtonen, mensen met kinderen en samenwonenden zich meer in voor de buurt.

Als bij model 2 en 3 de variabelen etnische diversiteit en economische diversiteit worden toegevoegd, worden er geen significante effecten gevonden. De etnische diversiteit en economische diversiteit spelen geen rol voor de inzet in de buurt. Dit betekent dat hypothesen 2 en 3 worden verworpen voor buurtinzet.

Model 4 laat zien dat armoede in de buurt wel een significant effect genereert voor de inzet in de buurt. Dit effect is echter, tegen de verwachting in, positief. Aangezien het effect van armoede bij de vorige twee analyses ook positief was is het geen volledige verrassing meer te noemen. Toch is het effect tegenovergesteld aan het, door de sociale desorganisatietheorie, voorspelde effect. Hypothese 4 moet dan ook, net als bij de twee voorgaande analyses, worden verworpen voor inzet in de buurt.

Volledig volgens de tendens van de twee bovenstaande analyses worden er bij model 5 en 6 geen significante resultaten gevonden. Dit betekent dat verhuismobiliteit en de interactie van verhuismobiliteit op armoede geen rol spelen voor de inzet in de buurt. De hypothesen 5 en 6 worden dan ook verworpen voor inzet in de buurt.

In tabel 5 wordt een overzicht gegeven van de hypothesen 2 tot en met 6, uitgesplitst per onderzochte afhankelijke variabele. Voor zowel sociaal vertrouwen en contact in de buurt wordt alleen hypothese 2 aangenomen, de andere hypothesen worden verworpen. Voor inzet in de buurt worden zelfs alle hypothesen verworpen.

Tabel 5: Overzicht van de getoetste hypotheses per analyse

	Sociaal vertrouwen	Contact in de buurt	Inzet in de buurt
H2, etnische diversiteit	Aangenomen	Aangenomen	Verworpen**
H3, economische diversiteit	Verworpen*	Verworpen**	Verworpen**
H4, armoede	Verworpen*	Verworpen*	Verworpen*
H5, verhuismobiliteit	Verworpen**	Verworpen**	Verworpen**
H6, armoede x verhuismobiliteit	Verworpen**	Verworpen**	Verworpen**

*verband wel significant maar tegengesteld aan de hypothese, **geen significant verband

Conclusie en Discussie

Deze studie heeft getracht antwoord te geven op de vraag "Op welke manier zijn de etnische en economische samenstelling van een buurt van invloed op de sociale cohesie binnen deze buurt?". Hiervoor is allereerst geprobeerd het containerbegrip sociale cohesie te ontleden. Daarna is er achtereenvolgens gekeken naar de rollen die etnische diversiteit, economische diversiteit en armoede spelen voor de sociale cohesie in de buurt.

Volgens de theorie is het begrip sociale cohesie onder te splitsen in twee componenten, een cognitief component en een structureel component (Coffé en Geys, 2006; Gijsberts et al., 2008; Lancee en Dronkers, 2008 en 2011; Letki, 2008). De cognitieve component staat voor de percepties en ervaringen die mensen over elkaar hebben, in een sociaal netwerk staat deze component voor de knopen binnen het netwerk. De draden die deze knopen verbinden binnen het sociale netwerk, staan voor de structurele component. Deze component behelst het werkelijke gedrag van mensen. Op empirisch niveau onderscheidt deze studie drie componenten van sociale cohesie: 'sociaal vertrouwen', 'contact in de buurt' en 'inzet in de buurt'. Hierbij moet worden opgemerkt dat andere studies in Nederland vier empirische componenten van sociale cohesie onderscheiden: 'sociaal vertrouwen', 'buurtcontact', 'het verrichten van vrijwilligerswerk' en 'het geven van informele hulp' (Tolsma, van der Meer en Gestuizen, 2009). Zoals we kunnen zien betekent dit dat het concept 'inzet in de buurt' dan wordt opgesplitst in 'het verrichten van vrijwilligerswerk' en 'het geven van informele hulp'. Voor deze studie was er echter geen toerijkende data om te onderzoeken of deze opsplitsing ook opgaat voor de Rotterdamse context.

De in deze studie gebruikte empirische opsplitsing van sociale cohesie in drie concepten betekent niet dat de theoretische tweedeling moet worden verworpen. Het sociaal vertrouwen in de buurt meet de percepties en ervaringen die mensen over elkaar en de buurt hebben, dit valt dus onder de cognitieve component. Het contact in de buurt en het inzetten voor de buurt behelzen het werkelijke gedrag van mensen en vallen dus onder de structurele component. Wat deze studie

echter duidelijk maakt, is dat een opsplitsing van sociale cohesie in twee componenten geen volledige ontrafeling is van het concept sociale cohesie. Zowel bij de resultaten van de factoranalyse als bij de resultaten van de multi-level analyses blijkt namelijk dat 'contact in de buurt' en 'inzet in de buurt' niet hetzelfde meten en dat ze door verschillende variabelen worden beïnvloed. Zoals hierboven beschreven staat de structurele component van sociale cohesie voor de draden binnen het sociale netwerk. Kennelijk zijn er verschillende soorten draden die de knopen binnen het sociale netwerk met elkaar verbinden. Dit onderzoek onderscheidt twee verschillende type draden, namelijk 'de contacten in de buurt' en 'de inzet in de buurt'. Voor vervolgonderzoek dient er rekening mee gehouden te worden dat de structurele component van sociale cohesie kan bestaan uit meerdere componenten.

Uit de multi-level analyses blijkt dat individuele kenmerken veruit de meeste invloed hebben op de verschillende metingen van sociale cohesie, zoals reeds door voorgaand onderzoek is vastgesteld (oa: Putnam, 2007; Gijsberts et al., 2008). Deze studie onderzoekt echter de buurteffecten van verschillende buurtsamenstellingen en niet de samenstellingseffecten. Volgens de homogeniteitstheorie zou een buurt waarin veel mensen wonen die op elkaar lijken, een klimaat scheppen waarbinnen mensen makkelijk relaties met elkaar aangaan en zich gemakkelijk in elkaar identificeren (Kalmijn, 1998; Leaning, 1998; Alesina en La Ferrara, 2002). Volgens deze theorie zou de sociale cohesie in homogene buurten hoger moeten zijn dan in heterogene buurten.

Voor etnische heterogeniteit gaat de homogeniteitstheorie op voor twee van de drie metingen van sociale cohesie. Etnische diversiteit heeft een negatief effect op het sociaal vertrouwen en het buurtcontact. In etnisch meer homogene buurten heerst kennelijk een klimaat waarbinnen mensen makkelijker met elkaar omgaan en positiever over elkaar denken. Waarom er geen effect van etnische diversiteit op de inzet in de buurt is gevonden, blijft echter onduidelijk. Misschien komt dit wel doordat bijna alle variantie van inzet in de buurt bestaat op het individuele niveau.

Het uitgangspunt van dit onderzoek, dat de homogeniteitstheorie hetzelfde werkt voor etnische diversiteit als voor economische diversiteit, wordt niet gesteund door de gevonden resultaten. Economische diversiteit speelt geen rol voor het buurtcontact of de inzet in de buurt. De rol die economische diversiteit speelt voor sociaal vertrouwen is niet te duiden volgens de in deze studie aangehaalde theorieën. In economisch meer diverse buurten is het sociaal vertrouwen namelijk hoger dan in economisch homogene buurten. Deze uitkomst is echter wel zeer interessant en biedt mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

Het spreekwoord 'soort zoekt soort' blijkt op te gaan voor de sociale cohesie binnen Rotterdamse buurten. De Rotterdammers letten hierbij echter niet op verschillende leefstijlen die voortkomen uit welvaartsverschillen, maar op verschillen tussen etnische groepen. In buurten waar veel mensen met een verschillende etniciteit bij elkaar wonen, hebben mensen minder contact met

buurtgenoten en is het sociaal vertrouwen lager. Etnische diversiteit schept een klimaat dat de sociale cohesie niet ten goede komt.

Volgens de sociale desorganisatietheorie hebben armoede, etnische diversiteit en een hoge verhuismobiliteit een negatief effect op de sociale cohesie van de buurt (Shaw en McKay, 1942; Kornhauser, 1978; Sampson en Groves, 1989; Sampson en Wilson, 1995; Sampson et al., 2002; Small en Newman, 2001). De resultaten van dit onderzoek zijn echter niet in lijn met de sociale desorganisatietheorie. Er wordt geen negatief effect gevonden van armoede op sociale cohesie. Sterker nog, er worden positieve verbanden gevonden tussen armoede in de wijk en het sociaal vertrouwen, het contact in de buurt en de inzet voor de buurt.⁸ De verhuismobiliteit binnen de buurt genereert geen significante effecten op elk van de onderzochte dimensies van sociale cohesie en er worden ook geen interactie effecten gevonden van verhuismobiliteit op armoede. Zoals hierboven reeds beschreven speelt de etnische diversiteit binnen een buurt wel een negatieve rol voor het sociale vertrouwen en het buurtcontact. Dit betekent echter niet dat dit kan worden geïnterpreteerd volgens de sociale desorganisatietheorie. Binnen de sociale desorganisatietheorie draagt etnische diversiteit namelijk maar voor een gedeelte bij aan het negatieve effect op sociale cohesie. Aangezien de verhuismobiliteit geen rol speelt en armoede zelfs een omgedraaide rol speelt voor de sociale cohesie, kunnen we niet anders concluderen dan dat de sociale desorganisatietheorie niet opgaat voor de Rotterdamse context. Dat etnische diversiteit wel degelijk een negatief effect genereert voor zowel het sociaal vertrouwen als het buurtcontact, past veel beter binnen de homogeniteitstheorie.

Waarom de sociale desorganisatietheorie niet opgaat voor de Rotterdamse context blijft onduidelijk. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de onderzoekstraditie rondom sociale desorganisatie erg Amerikaans georiënteerd is. Mogelijk is de staat van sociale desorganisatie een toestand die uniek is voor de Verenigde Staten, getto's zoals die in de Verenigde Staten voorkomen kennen we immers niet in West-Europa (Wacquant, 2007).

Dit onderzoek heeft geleid tot de volgende conclusies: sociale cohesie kan worden opgesplitst in twee dimensies: een cognitieve dimensie en een structurele dimensie. De structurele dimensie bestaat uit twee componenten: buurtcontact en inzet in de buurt. Daarnaast kan er gesteld worden dat de homogeniteitstheorie opgaat voor etnische diversiteit, maar niet voor economische diversiteit en dat de sociale desorganisatietheorie niet opgaat binnen Rotterdam.

Er blijven echter wel een tweetal onbevredigende resultaten die niet kunnen worden geduïd: het positieve effect van economische diversiteit op sociaal vertrouwen en het positieve effect van armoede op alle onderzochte dimensies van sociale cohesie. Deze resultaten kunnen niet worden verklaard aan de hand van de gebruikte theorieën. Vooral het sterke positieve effect van armoede op zowel het sociaal vertrouwen, het contact in de buurt als de inzet voor de buurt was van tevoren niet

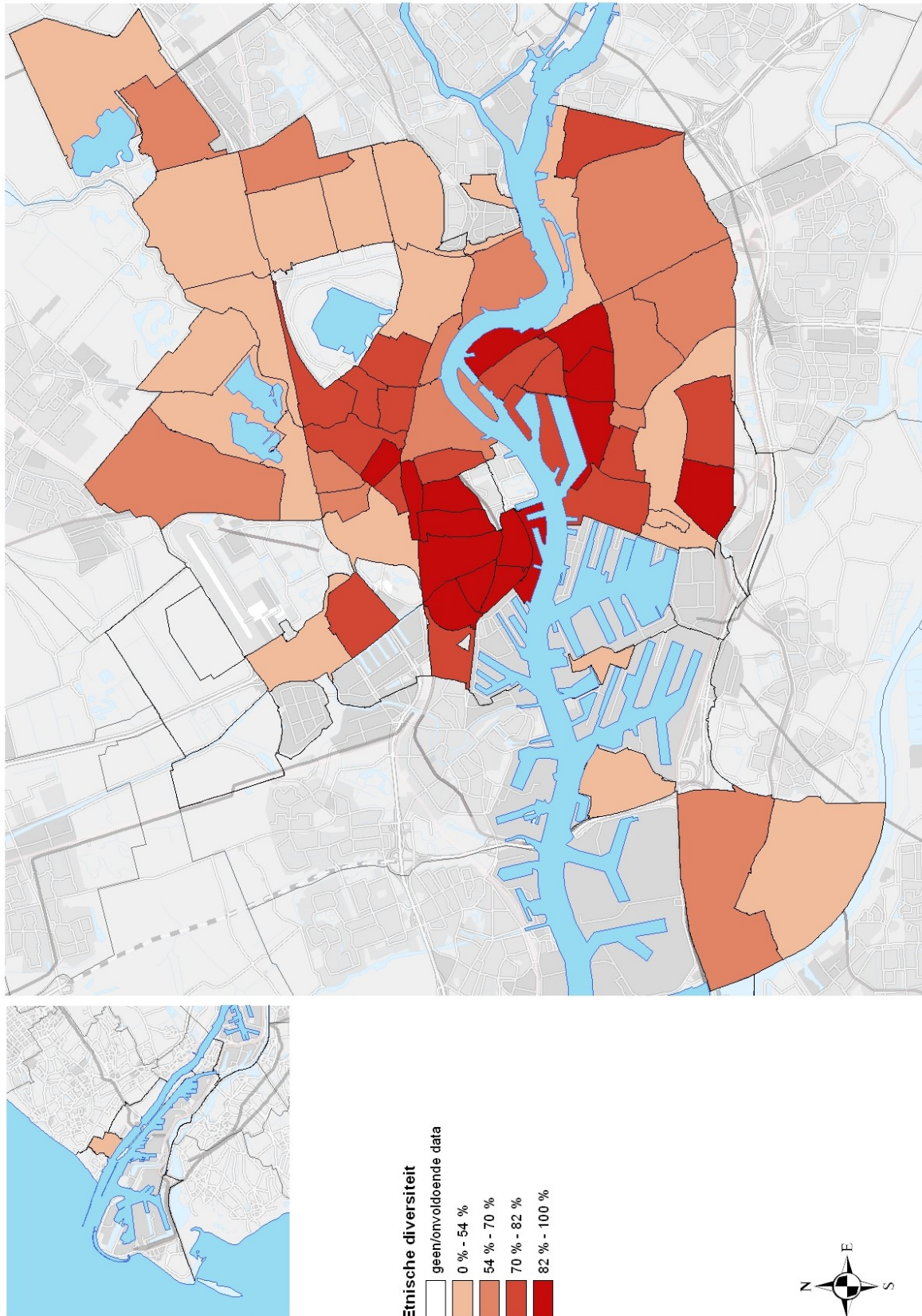
verwacht. Armere buurten worden meestal aangeduid als probleebuurt of achterstandsbuurt, maar blijkbaar scoren ze ook hoog op aspecten die juist worden geassocieerd met hechte volksbuurten. Of het effect van armoede op sociale cohesie inderdaad te verklaren is aan de hand van de hechte volksbuurt is echter een aanname van de onderzoeker. Vervolgonderzoek zal duidelijk moeten maken waarom armoede een belangrijke en positieve rol speelt voor de sociale cohesie.

Noten

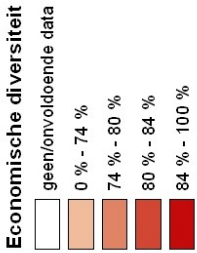
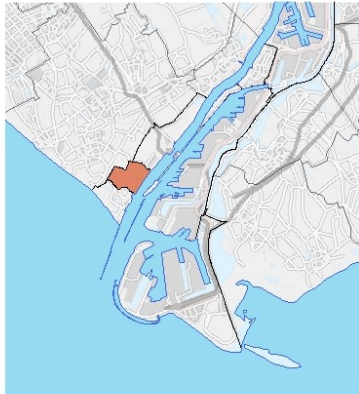
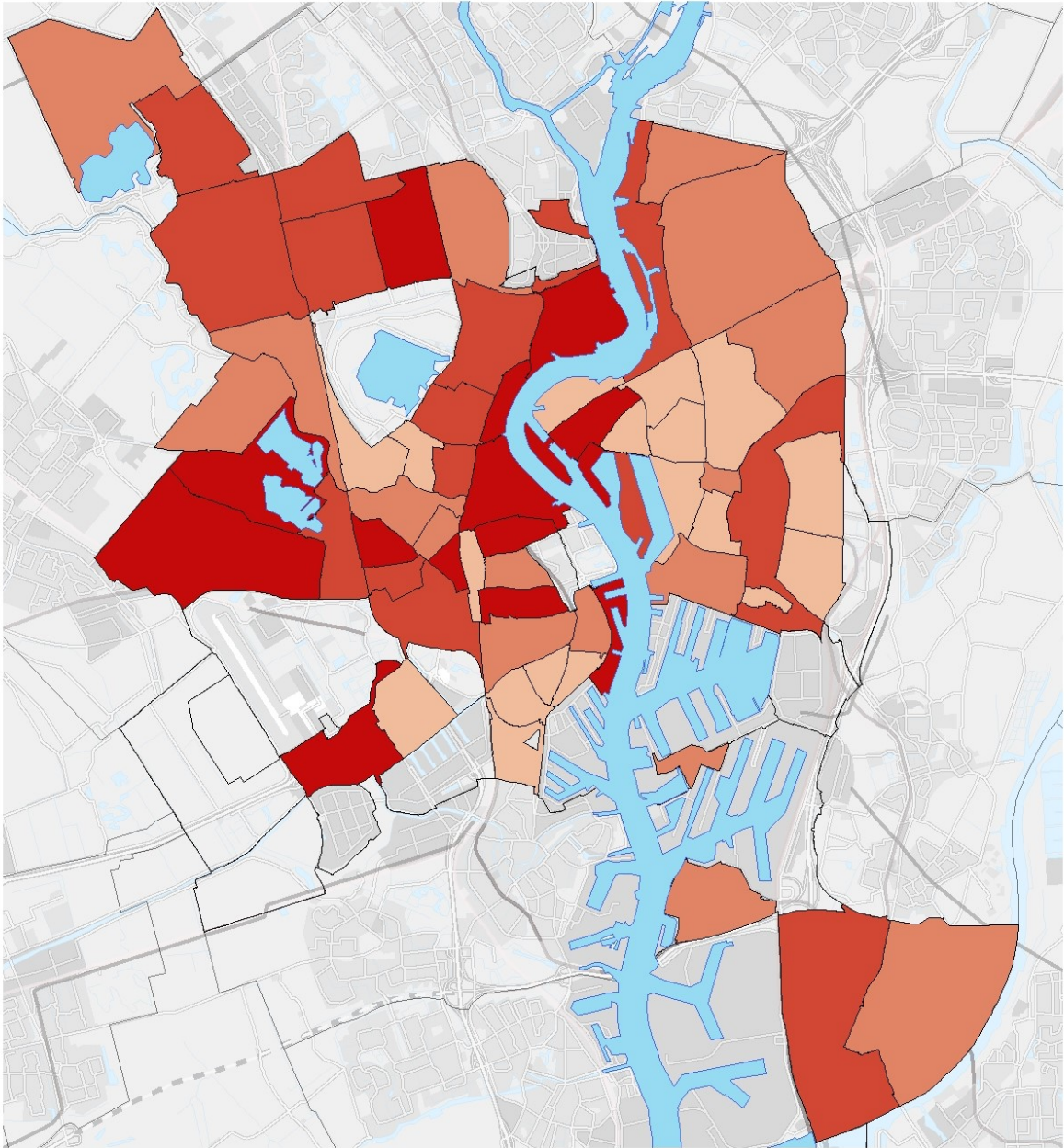
1. De Herfindahl index is de som van de kwadraten van alle aandelen van verschillende etniciteiten binnen een buurt. De uitkomst van deze kwadratensom is omgepoold omdat deze anders concentratie meet in plaats van diversiteit.
2. De polarisatie index is als volgt berekend: $\frac{[hwc*lwc*ABS(1-3)] + [hwc*mwc*ABS(1-2)] + [mwc*hwc*ABS(2-1)] + [mwc*lwc*ABS(2-3)] + [lwc*hwc*ABS(1-3)] + [lwc*mwc*ABS(3-2)]}{[(hwc+mwc+lwc)*(hwc+mwc+lwc)]}$. Hierbij staat hwc voor high wage category, mwc voor middle wage category en lwc voor low wage category.
3. Het gestandaardiseerd huishoudinkomen is het huishoudinkomen gecorrigeerd op de grootte en samenstelling van het gezin. Op deze manier zijn de welvaartsniveaus van huishoudens onderling vergelijkbaar. (www.statline.cbs.nl).
4. Onder particuliere huishoudens worden alle huishoudens van burgers met inkomen in Nederland verstaan met uitzondering van personen die in tehuizen of inrichtingen verblijven. (www.statline.cbs.nl).
5. Het sociaal minimum is het bedrag jaarlijks vastgesteld door de overheid dat minimaal benodigd is om te voorzien in het levensonderhoud. Het sociaal minimum hangt af van de gezinssamenstelling en fluctueert tussen 70% en 100% van het wettelijk minimumloon. (www.rijksoverheid.nl).
6. De analyse is tevens uitgevoerd met het coderen van categorie 6 als missing. Hierbij werden dezelfde hypothesen aangenomen en verworpen. Dit betekent dat het samenvoegen van de categorieën 3 en 6 geen effect heeft op de uiteindelijke resultaten.
7. De analyse is tevens uitgevoerd met het coderen van categorie 5 als missing. Hierbij werden dezelfde hypothesen aangenomen en verworpen. Dit betekent dat het samenvoegen van categorie 5 bij de categorieën 3 en 3 geen effect heeft op de uiteindelijke resultaten.
8. Er werden in eerste instantie, zoals verwacht op basis van de kaarten, negatieve significante verbanden gevonden van armoede op de diverse metingen van sociale cohesie. Op het moment dat ook etnische diversiteit wordt meegenomen in de analyse veranderen deze negatieve verbanden in positieve significante verbanden.

Appendix

Kaart 1: Spreiding van etnische diversiteit over buurten in Rotterdam.

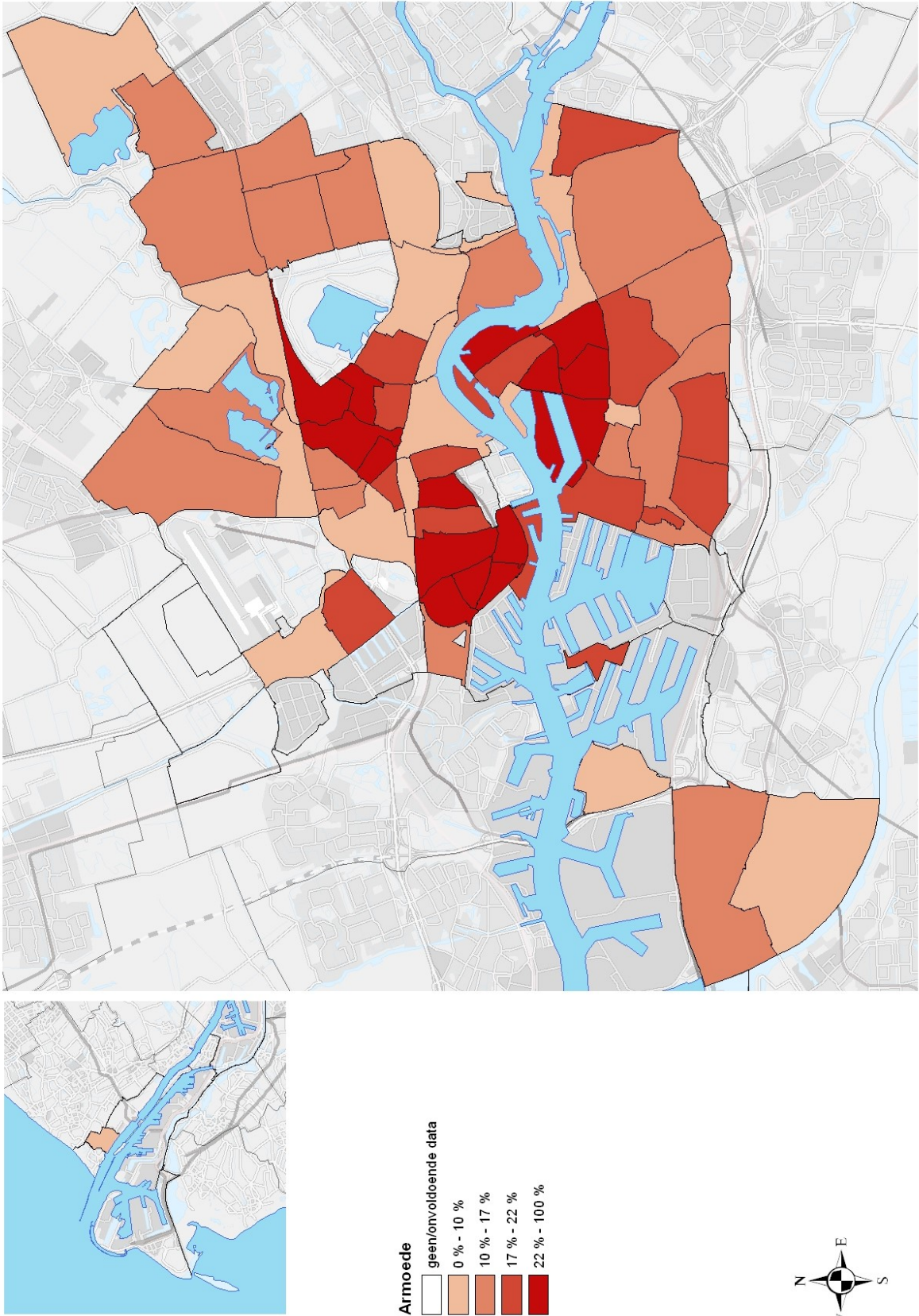

Kaart 2: Spreiding van economische diversiteit over buurten in Rotterdam.

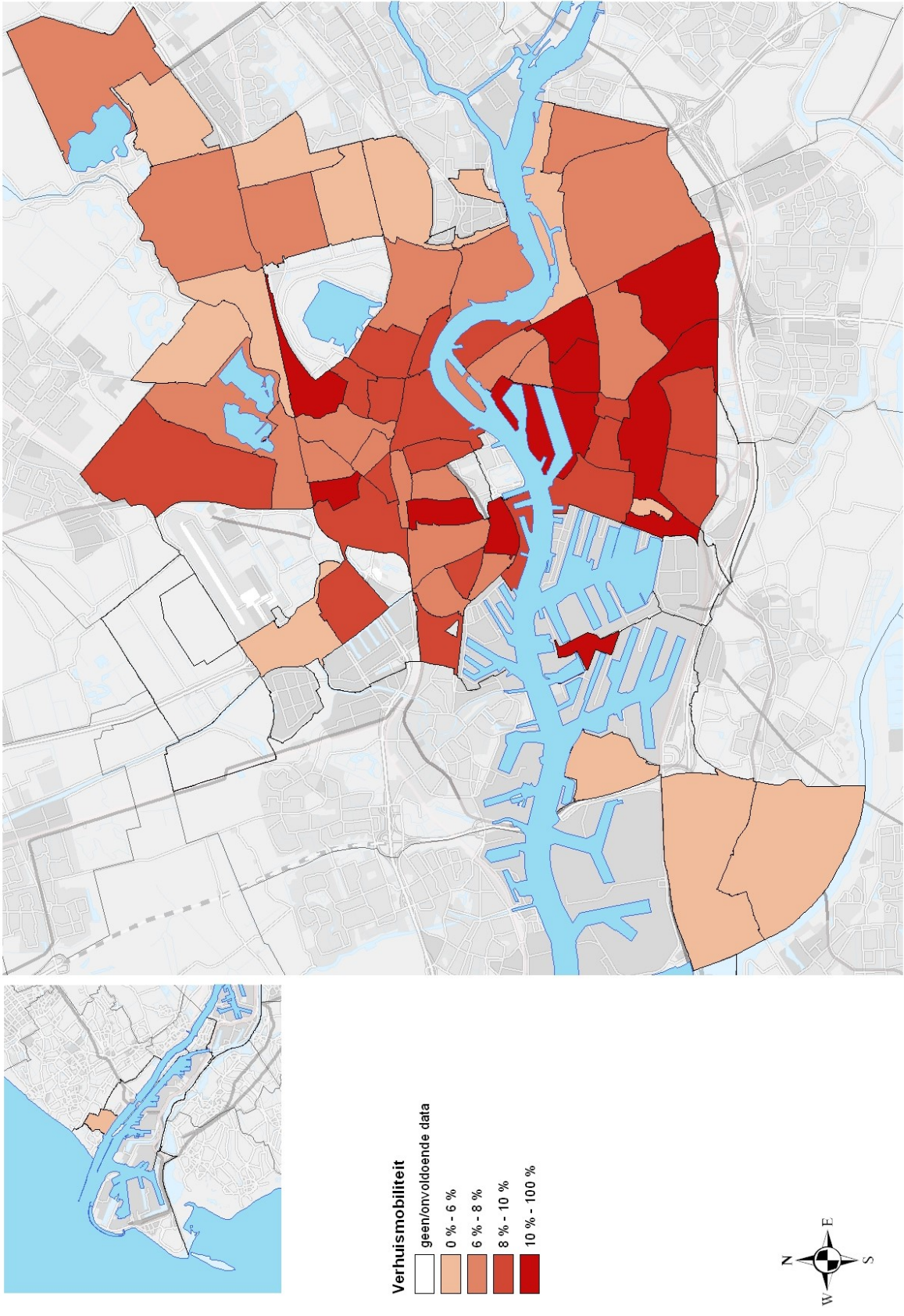
Bewerking: Onderzoek en Business Intelligence

Kaart 3: Spreiding van armoede over buurten in Rotterdam.

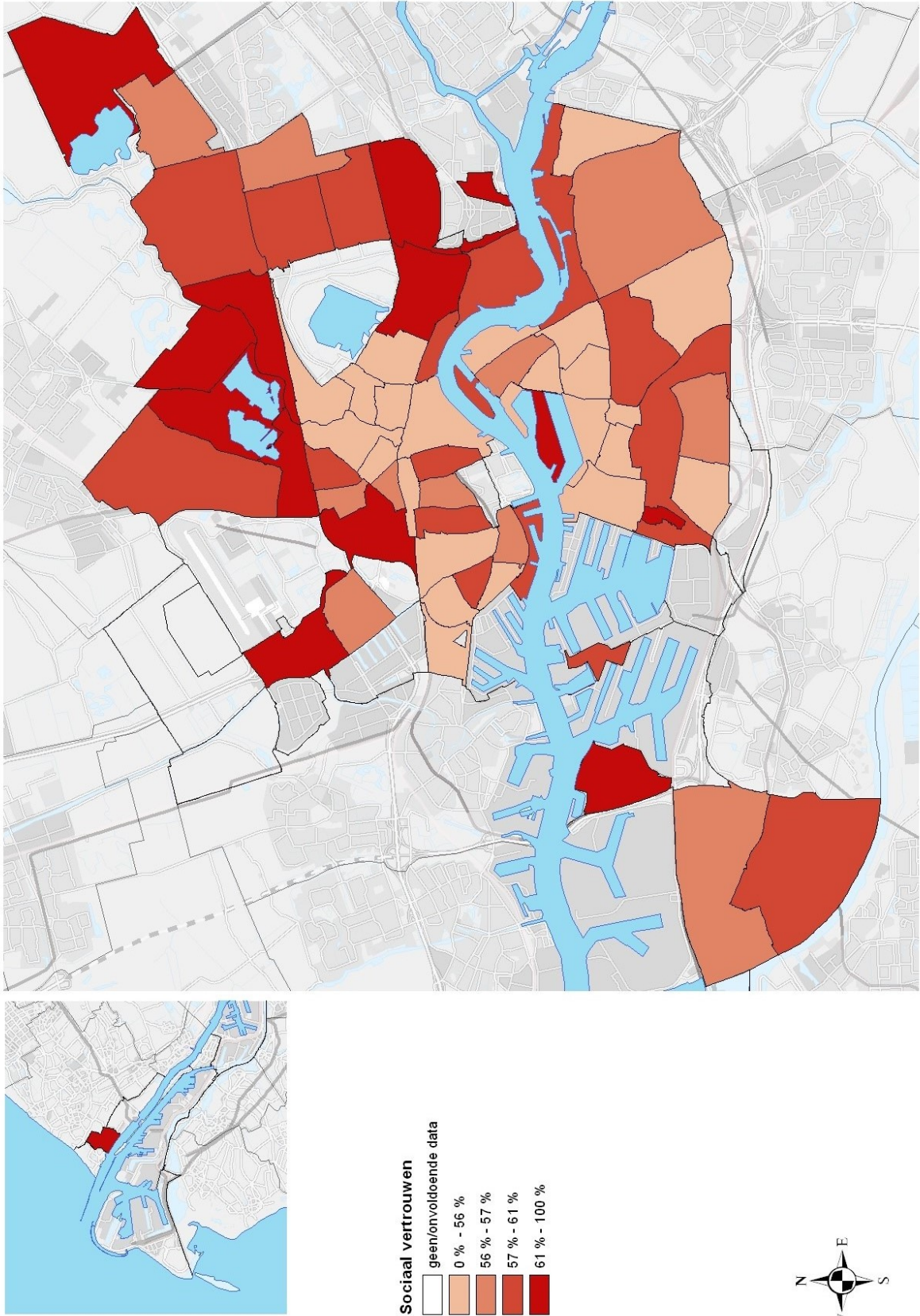

Bewerking: Onderzoek en Business Intelligence

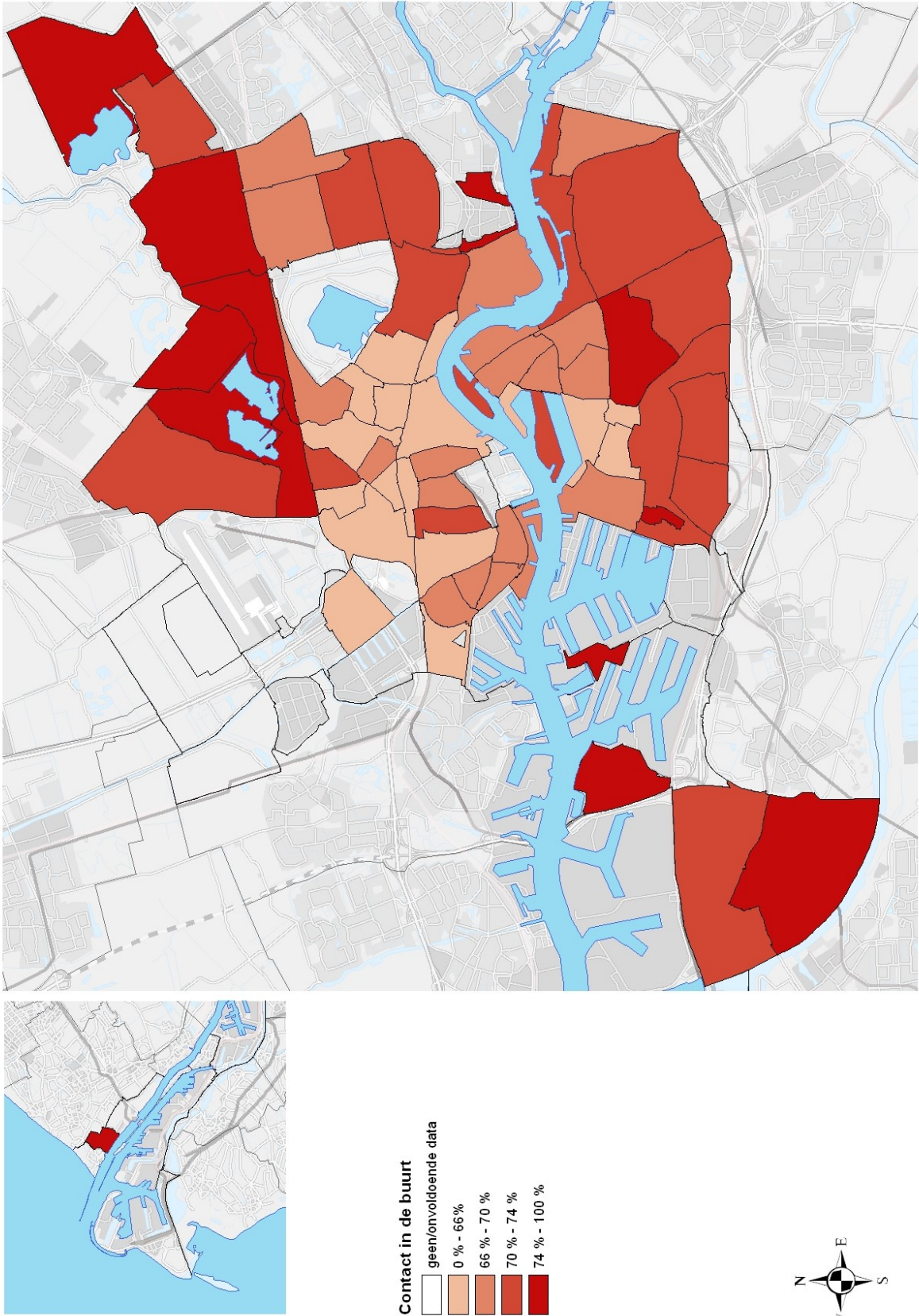
Kaart 4: Spreiding van verhuismobiliteit over buurten in Rotterdam.

Kaart 5: Spreiding van sociaal vertrouwen over buurten in Rotterdam.

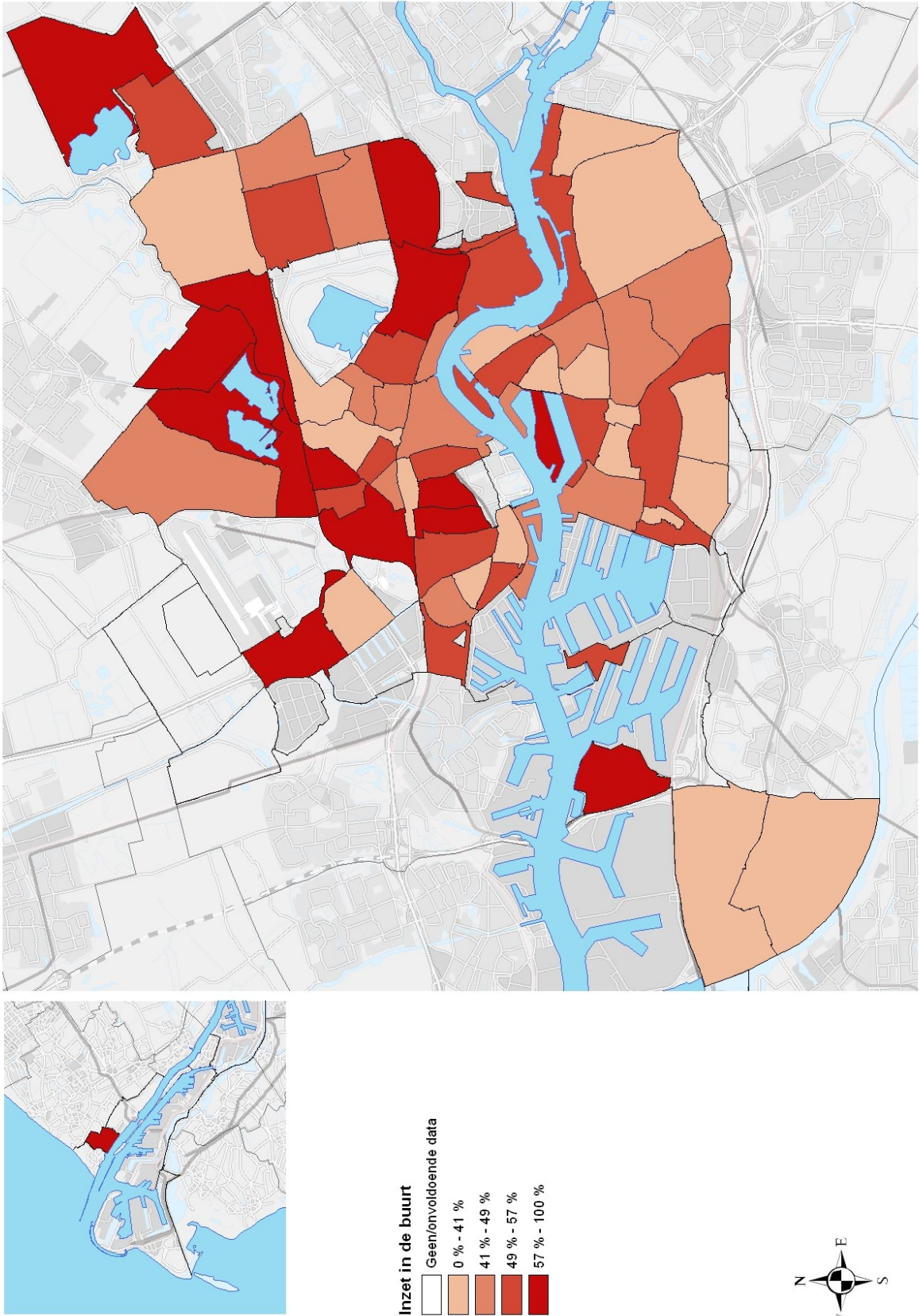

Kaart 6: Spreiding van contact in de buurt over buurten in Rotterdam.

Bewerking: Onderzoek en Business Intelligence

Kaart 7: Spreiding van inzet in de buurt over buurten in Rotterdam.

Bewerking: Onderzoek en Business Intelligence

Literatuur

- Alesina, A. & La Ferrara, E. (2002) 'Who trusts others?', *Journal of Public Economics*, 85(2):207-234.
- Coffe, H. & Geys, B. (2006) Community heterogeneity: A burden for the creation of social capital? *Social Science Quarterly* 87(5): 1053–1072.
- Costa, D.L. & Kahn, M.E. (2003). Civic engagement and community heterogeneity. An economist's perspective. *Perspectives on Politics*, 1, 103-111.
- Fieldhouse, E. & Cutts, D. (2010). Does diversity damage social capital? A comparative study of neighborhood diversity and social capital in the US and Britain. *Canadian Journal of Political Science*, 43, 289-318.
- Gesthuizen, M., Meer, T. van der & Scheepers, P. (2009). Ethnic diversity and social capital in Europe: Tests of Putnam's thesis in European countries. *Scandinavian Political Studies*, 32, 121-142.
- Gijsberts, M., Meer, T. van der & Dagevos, J. (2008). Vermindert etnische diversiteit de sociale cohesie? In: P. Schnabel, R. Bijl & J. de Hart (red.), *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie. Sociaal en Cultureel Rapport 2008* (pp. 309-336). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gijsberts, M., Meer, T. van der & Dagevos, J. (2011). Schildpadgedrag in multi-etnische buurten? De effecten van etnische diversiteit in stad en buurt op dimensies van sociale cohesie. *Beleid en Maatschappij* 38(1) 5-29.
- Kornhauser, R. (1978). *Social sources of delinquency*. Chicago, IL: University of Chicago press.
- Kalmijn, M. (1998) Inter-marriage and homogamy: Causes, patterns, trends. *Annual Review of Sociology* 24: 395–421.
- Lancee, B. & Dronkers, J. (2008) Etnische diversiteit, social vertrouwen in de buurt en contact van allochtonen en autochtonen met de burens. *Migrantenstudies* 4: 143–167.
- Lancee, B. & Dronkers, J. (2011) Ethnic, religious and economic diversity in Dutch neighborhoods: explaining quality of contact with neighbors, trust in the neighborhood and inter-ethnic trust. *Journal of ethnic and migration studies* 37(4). 597-618.
- Lehning, P.B. (1998) Towards a multicultural civil society: The role of social capital and democratic citizenship. *Government and Opposition* 33: 221–242.
- Leigh, A. (2006) 'Trust, inequality and ethnic heterogeneity', *The Economic Record*, 82(258): 268-80.
- Letki, N. (2008) 'Does diversity erode social cohesion? Social capital and race in British neighborhoods', *Political Studies*, 56(1): 99-126.
- McPherson, M., L. Smith-Lovin & J.M. Cook, 2001, 'Birds of a feather. Homophily in social networks'. *Annual Review of Sociology*, 27: 415-444.
- NRC Handelsblad (2007). *Geef migratie niet alleen de schuld*. Verkregen op 10-06-2013, van:

- <http://vorige.nrc.nl/opinie/article1836265.ece>.
- Oirschot L. van, Slot J. & Oirschot E. van, (2011). 'Voorspellers van vertrouwen in de buurt' *Mens en Maatschappij*. 86(1). 66-87.
- Olzak, S. (1992) *The Dynamic of Ethnic Competition and Conflict*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Putnam, R.D. (2007) 'E Pluribus Unum: diversity and community in the twenty-first century. The 2006 Johan Skytte prize lecture', *Scandinavian Political Studies*, 30(2): 137-74.
- Sampson, R. & Groves, B. (1989) Community structure and crime: testing social disorganization theory. *American journal of sociology*. Vol94, No4: 774-802.
- Sampson, R. & Wilson, W.J. (1995). Towards a theory of race, crime and urban inequality. *Crime and Inequality* (p. 37-54).
- Sampson, R. Morenoff, J. & Gannon-Royley, T. (2002) Assessing "Neighborhood Effects": Social Processes and new Directions in Research. *Annual Review of Sociology*. Vol 28, 443-478.
- Small, M. L. & Newman, K. (2001). Urban Poverty after the truly disadvantage: The rediscovery of the family, the neighborhood, and culture. *Annual review of sociology*. Vol. 27, 23-45.
- Shaw, C. R. & McKay, H.D. (1942). *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Tolsma, J., Van der Meer, T. & Gesthuizen, M. (2009) 'The impact of neighborhood and municipality characteristics on social cohesion in the Netherlands', *Acta Politica*, 44(3): 286- 313.
- Volkskrant, de (2008) 'Gemengde buurten maken eenzaam' Verkregen op 10-06-2013, van: www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/897451/2008/06/28/lsquo-Gemengde-buurt-maakt-eeenzaam-rsquo.dhtml.
- Wacquant, L. (2007). *Urban Outcasts. A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Cambridge University Press.